

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Antano Strazdo knygai - 200

2014-05-02

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Publicistika

AUTORIUS: Viktorija Daujotytė

DATA: 2014-05

Šiomet ne tik Kristijono Donelaičio didžioji sukaktis. 200 metų sueina ir nuo Antano Strazdo knygos „Giesmės svietiškos ir šventos“ (1814), žyminės lietuvių lyrikos pradžia. Nedidelė ta pradžia – tik 9 pasaulietinės ir 2 religinės giesmės, o labai svarbi. „Versmių“ serijoje 1974 metais išleistos „Giesmės apie siratas“ įžanginiame straipsnyje Vytauto Vanago, svarbiausio Antano Strazdo biografo, tyrinėtojo, tekstologo, pasakyta: „Kūrybinė A. Strazdo biografija – kiek ji mums žinoma – priklauso jo senatvei. Varydamas jau šeštąją dešimtį, 1814 m., poetas Vilniuje, Misijonierių vienuolyno spaustuvėje, išspausdino vienintelį savo eilių rinkinį „Giesmės svietiškos ir šventos“. Po dešimties metų, 1824 m., bandė išleisti antrą poezijos rinkinį, deja, jo rankraštis įstrigo cenzūroje ir dingo ar iki šiol tebėra nesurastas“ („Antanas Strazdas ir jo kūryba“). Iš šio rinkinio nuorašu išlikęs mįslingasis „*Ei, Dieve dievulaitis: Ei, Dieve dievulaitis, / Esmu tikras žemaitis...*“

Kas sudaro Strazdo giesmių savitumą? Natūralus poetinės kalbos ritmas, kintanti intonacija. Gyvas gamtos jautimas, gamtos metaforos – išpūdingas vienis: „Vieversys, vieversys, / Vieversėlis siausdamas, / Šoka, vėju plakdamas, plakdamas...“ („Selianka aušra“). Užuojauta, gailstis, darnos tarp žmogaus ir pasaulio ieškojimas. „Giesmėje apie siratas“ tarsi atsiskleidžia pats lietuvių lyrikos išėjimo iš tautosakos, tapimo savarankiška kultūros dalimi vaizdas. Tautosakinis našlaitiškumo vaizdinys:

*Eisiu jau aš ant kapelio
Budinti savo tėvelio;
Šauksiu motinėls
Balsu gegužėlės, -
Ar neužgirs?*

Pabaigoje – pakilimas į kitą lygmenį, į aukštesnės galios užtarimo ieškojimą: „Ach Dieve mano mieliausias, / Tėve dangiškas aukščiausias! / Ant tave šaukiuosi / sunkiuose varguose, - / Priglausk man.“

Malda, eilėraščio perėjimas į maldą kaip bendresnę dvasios refleksiją. Su nuostaba

jaučiame, kad ir Kristijonas Donelaitis „Žiemos rūpesčių“ pabaigoje jau buvo tą žingsnį žengęs – į Dievo tėviškumą: „Bet be tavęs, tu dangiškasis mūsų tėtuti, / Nieks negal mums tekt, ką miela vasara žada.“

Tad ne tik tautosakiškas aukštaitiškasis lyrizmas, įtvirtintas Antano Miškinio minties, o jau ir bendresnis krikščioniškojo pasaulėvaizdžio poetinis variantas. Bet neabejotinai Strazdas – pirmas žymus iš aukštaičių kilęs lietuvių poetas, pramynęs pėdas Vienažindžiui, Baranauskui. Gimęs 1760 m. kovo 9 d. prie pat Sartų, Kriaunų parapijoje, Rokiškio krašte. Baigė Varnių dvasinę seminariją, išventintas kunigu. Bet netradicinis kunigas, neramos poetiškos dvasios, baustas, turėjęs atlikti „dvasinę atgailą“ Pažaislio vienuolyne. Patikima atrodo Vytauto Vanago prielaida, kad Strazdo būta „širdies religijos žmogaus ar net savotiško panteisto“. Neabejotinai – savitos prigimties, laisvos vaizduotės, turėjęsio įgimtą kalbos jausmą. Liko apgaubtas legendų, įaugo į žodinę liaudies tradiciją kaip įvairių pasakojimų veikėjas. Antanas Miškinis, džiaugęsis „Giesmės apie siratas“ (dvyliktas rinkinio leidimas) pasirodymu, savo recenziją „Literatūroje ir mene“ (1974) pavadino „Poetas iš legendos“; dar buvo tų gyvų legendų girdėjęs, girdėjęs jas perpasakojant ir patį Vaižgantą. Tokia gyva aukštaičių kultūrininkų grandinė. Į ją, nors ir iš atokiau, įsijungia ir Jonas Aistis, dar J. Kossu-Aleksandravičius, galvojęs, kad niekad nebus parašyta Strazdelio biografija, nes jo gyvenimas – tarp realybės ir legendos. Bet visgi parašyta – tokio kruopštumo monografijai, kokia apie Strazdą parašyta Vytauto Vanago, nedaug kas gali prilygti. Ir dar svarbi Aisčio mintis, lyg priartinta ir prie mūsų dabarties: „Mums ir jis, ir jo dainelės per prastos. Mes mažai juo domimės, bet nereikia užmiršti, kad nūdienos pradžia yra Strazdelis.“

Ta pradžia – vienintelis rinkinėlis, keliolika giesmių, *svietišku ir šventu*. Kurį laiką atrodė, kad Strazdo parašyta daugiau – „Varnas“, „Dominykas“, „Gaspadoriškos giesmės“ ir kt. Kruopštūs tyrimai nerodo jų autentiškumo. Bet neabejotina, kad dalis jo tekstų sutautosakėjo. Strazdui bandyta priskirti apie 40 eiliavimų; atrodo lyg būtų veikusi kokia strazdiškoji eiliavimo mokykla. Bet neabejotinai Strazdo tik tai, kas jo paties paskelbta. Už pirmojo rinkinio ribų lieka lenkų kalba parašyta „Giesmė Rygos miestui pagerbti“. Šventų giesmių, išsiverstų ir savų, jau turėjome. Bet tokios, kuri pereitų visas Lietuvos katalikų bažnyčias, būtų giedama su tokiu širdies gauduliu ir pasitikėjimu kaip Strazdo „Giesmė prieš mišią“ (labiau žinoma kaip „Pulkim ant kelių...“) – ne. Šiai giesmei prilygsta tik Maironio giesmės, labiausiai – „Marijos giesmė“ („Marija, Marija...“).

Svietišku, pasaulietišku, rašytinių lietuvių giesmių – pati pradžia. Graži pradžia. Tikra. Pradžia, kuri tebesitęsia iki šiol, vis prasidedanti iš naujo. Didelį impulsą strazdiškosios pradžios prasitęsimui savo poema „Strazdas“ (1967) davė Sigitas Geda; parašė poemą dar labai jaunas, parašė iš gyvos pasaulio ekspresijos jutimo, kuri Strazdelis tiesiog atitiko: „Kai dabar Drazdauskas traukė – / Pusė paukščio ir žmogaus – / Buvo – tarsi koks kentauras, / Žmogų – paukštį žemė jautė.“

Tik keli praeities poetai ir dabartinės kūrybos jaučiami kaip pradžios.

Neabejotinai – Kristijonas Donelaitis.

Neabejotinai – ir Antanas Strazdas.

